

258 Een gelukkige jeugd

Ik laat je graag kennismaken met Jonathan, een jongen met twee levens – zijn vrolijke en zorgeloze leven voor en zijn leven na zijn dertiende. Want in dat levensjaar overleed zijn vader. Zonder de vaderlijke hand baande hij zich een weg door het verdriet en zo ontwikkelde hij zich tot de hivist die tijdens het eindexamenconcert van zijn school achter de piano plaatsneemt en zingt: *All I do is cry behind this smile*. Hij sluit zijn ogen en terwijl hij zijn droefheid bezingt wordt hij overmeesterd door een gevoel dat hij nooit heeft gekend. Hij is bij zijn vader. Zo leeft Jonathan vijf minuten en 15 seconden in zijn eigen wereld. Een auditorium vol pubers, ze luisteren aandachtig, want dit is een ongewone ervaring voor ze. Jonathan – die kennen ze als de jongen die altijd lacht. Maar nu horen ze hem zingen over zijn verdriet achter die lach. Als Jonathan zijn ogen weer opent, is zijn vader verdwenen – zijn moeder huilt. En zijn medeleerlingen? Ze moeten zichtbaar bijkomen van wat ze zojuist hebben gehoord.¹

Wat is een goede pedagogische schoolcultuur ongekend waardevol!

* * *

Groep 8 van een school voor speciaal onderwijs bekijkt een video over de Tweede Wereldoorlog. Zo horen en zien ze wie onder Hitler niet meer veilig waren: joden, roma en sinti, zwarte mensen, homo's... Dave vraagt: "Dus als het nu Tweede Wereldoorlog was, zou ik als enige van deze klas overleven?" Juf Maxe de Rijk: "Die kans zou inderdaad groot zijn geweest met een klas vol kinderen van kleur en een lesbische juf."

Het Nationaal Comité 4 en 5 mei maakte een 'denk- en doeboek' voor groep 7 en 8 om kinderen te leren over oorlog, vrijheid en democratie. Helder worden vijf kenmerken van een democratie uiteengezet: een grondwet, vrije pers, gedeelde macht, verkiezingen en mensenrechten. De kinderen blijken veel te herkennen en te begrijpen: "Maar juf, die verdeling van macht, dat doet Trump toch helemaal niet? Die beslist alles gewoon in z'n eentje!". Een ander: "En met dat deporteren houdt hij zich écht niet aan mensenrechten." Weer anderen: "Wilders luistert helemaal niet naar de Grondwet", en "Die mevrouw die voor Wilders werkt over vluchtelingen luistert niet naar de rechters." Ja, kinderen van groep 8 van een school voor speciaal onderwijs.²

Wat is goed onderwijs van een goede leerkracht ongekend waardevol!

* * *

In de tijd van de Verlichting [die min of meer samenviel met de 18^e eeuw] ontstond in Europa een cultureel-maatschappelijke beweging met twee bijzondere kenmerken.

* Intellectuelen wilden het gebruik van de rede en het filosoferen bevorderen, als reactie op het dogmatische autoriteitsgeloof van de kerk en de gestolde maatschappelijke tradities, die beiden persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling in de weg stonden.

* Er was ook een merkwaardig neveneffect. De maatschappelijke elite ontwikkelde een nieuw opvoedingsideaal: kinderen moesten vooral gelukkig zijn, alsof het nog in het paradijs leefde. Wat het kind uit zichzelf deed was goed. Een blijde, zorgeloze jeugd werd gezien als waarborg voor een gelukkige, harmonische volwassenheid. Feitelijk werd het kind echter vooral klein gehouden³, afgeschermd van de wereld van de volwassenen, voor wie het leven immers niet altijd een paradijs kon zijn. Maar ja, voor elk kind komt een moment waarop de overgang van kind naar volwassene niet te vermijden is, ook toen. De ontstane kloof tussen 'kind-zijn' en volwassene-zijn moest worden overbrugd. In de cultuur van de maatschappelijke elite ontstond zo de levensfase van de puberteit. Het *lijkt* alsof puberteit een onvermijdelijke fase in de menselijke ontwikkeling is en een keer tevoorschijn komt op de onvermijdelijke weg naar volwassenheid. Maar dat klopt niet: De puberteit is in de eerste plaats een *cultureel* fenomeen dat door onze [westerse] *culturele* elite werd gecreëerd en in stand wordt gehouden, als *excuus* voor onmaatschappelijk puberaal gedrag van jeugdigen, en dat kan heel goed het gevolg zijn van tekortschietende opvoeding in de twee pijlers van onze samenleving: het gezin en de school.

Er is natuurlijk wel wat anders aan de hand: het onvolgroeide brein kan kinderen en pubers dwars zitten en er toe leiden dat verkeerde beslissingen worden genomen. Dat brein kan puberaal gedrag met mogelijk soms fatale gevolgen uitlokken. Maar juist dan is er in een gezonde opvoedingscultuur van het gezin en de school de opvoedingsopdracht:

Neem het jonge kind op jouw dragende schouders en laat het de wereld zien; trek samen met het kind de wereld in, waarbij het aan de hand *leiden* steeds meer plaats maakt voor *begeleiden*, en laat uiteindelijk het kind *los op zijn eigen weg* naar volwassenheid. Het is vanaf het begin een weg waarin het kind/de puber en de samenleving geen gescheiden entiteiten zijn. Het is een weg waarin – met de hulp van opvoeders – steeds meer inzicht wordt verworven in zichzelf en betekenis kan worden gegeven aan wat zich in de samenleving voltrekt. De twee voorbeelden waarmee ik deze blog begon, laten juist dát prachtig zien.

* * *

Dat klinkt allemaal wel mooi, maar is de werkelijkheid niet veel weerbarstiger? Ja, en er is helaas gedrag van ouders, leerkrachten en pedagogische hulpverleners dat daartoe in hoge mate leidt: in het onderwijs, jeugdhulp, geestelijke gezondheidszorg creëren opvoeders en hulpverleners *de maatschappelijke [sociale] middelpuntvliedende kracht*. Hoe groter de behoefte/noodzaak aan begeleiding of hulp, hoe meer het kind, de puber, de jongvolwassene door selectie naar de rand van of zelfs uit het systeem wordt verdreven; de 'gemakkelijksten' staan in het centrum van de aandacht, zij die het meeste hulp of ondersteuning nodig hebben, krijgen die het minst.³ Gelukkig wordt dit selectiemechanisme door velen in het onderwijs zelf erkend, en wordt de weg ingeslagen naar bijvoorbeeld een bredere brugklas met latere selectie, worden programma's voor hulp vragende leerlingen vorm gegeven. Totdat de huidige coalitie daaraan weer een eind maakt. Schande, ronduit schande!

Eén op de twaalf kinderen leeft in armoede, vaak met veel stress. Vaak doordat de ouderlijke stress doorwerkt, maar ook omdat hun wereld kleiner is. Die kansenongelijkheid beperkt de ontwikkeling van kinderen."⁴ Eén op de zeven kinderen heeft hulp nodig. Al decennia is bekend dat dit ernstige gevolgen heeft voor het leervermogen van kinderen. Lea Dasberg en anderen laten er geen enkel misverstand over bestaan: het zijn volwassenen die de mechanismen in stand die hiertoe leiden: een verkeerd, op geluk georiënteerd opvoedingsideaal, de instandhouding van de middelpuntvliedende krachten, de aanvaarding van de negatieve gevolgen van armoede.

* * *

Geluk is niet te koop, er is geen enkele opvoedingsmethode die tot geluk leidt, integendeel, het is het najagen van wind en dat creëert kwetsbare, niet zelden onhandelbare kinderen. Geluk kan zich wel laten zien als het kind midden in de wereld mag staan, leert om *weerbaarte* zijn, en daarbij liefdevol wordt geleid en begeleid door opvoeders die een verbinding aangaan met het kind. Een kind wordt niet weerbaar als je het weghoudt van problemen. Ik heb het *geluk* gehad, dat ik uit ervaring weet:

In tijden van armoede, zorg en verdriet kan de glans van geluk zich een weg banen in een weerbaar kinderhart.

Warmoesstraat

Verleden woekert in mijn toekomst voort.

Je hoeft niet ver vooruit te kijken,
want wie ik werd zal ook mijn toekomst blijken,
ik spreek een taal die eerder werd gehoord.

Mijn liefde werd in het verleden al geborgen
en als ik vecht is dat een oude strijd.
Mijn lachen leerde ik in een tijd
die zwanger was van zorg voor morgen.

Zo is mijn toekomst daar begonnen
toen ik speelde in die straat
en hoe mijn weg ook verder gaat,
wie ik toen werd geef ik niet meer gewonnen.

Geen nieuws dat hier geschreven staat.
Ik schrijf het slechts opdat ik niet vergeet
hoe mijn verleden heet:
de Warmoesstraat.

Noten

- Ik gebruikte aan het begin van deze blog de inhoud van twee columns; hier en daar citeer ik ook letterlijk daaruit.
  - Elke week kijkt een Trouw-verslaggever verder dan het harde nieuws. Deze week: Orkun Akinci. Joost van Velzen schrijft het op, deze column is van 22 april 2025.
  - Maxe de Rijk geeft les aan groep 8 in het speciaal onderwijs. Ze schrijft in Trouw en ik ontleen dit verhaal aan haar column van 23 april 2025. Ook geeft ze workshops, lezingen en advies over burgerschapsonderwijs.
- Veel van de gedachten die ik deze blog opschreef, ontleen ik aan het boek *Grootbrengen door kleinheid als historisch verschijnel* van Lea Dasberg. Dit indrukwekkende boek uit 1975 is, vijftig jaar en tientallen herdrukken later, nu misschien wel actueler dan ooit. Een heel lezenswaardige analyse van de inhoud van dit boek vind je [hier](#) ook nog.
- Menzis dwingt als eerste zorgverzekeraar de ggz-aanbieders om patiënten met complexe psychische problemen te accepteren. Een woordvoerder: "Juist deze mensen hebben zorg hard nodig. Dat een zorgaanbieder in de ggz een patiënt uitsluit is de omgekeerde wereld. In de ziekenhuiszorg zou dat nooit voorkomen."
- Mariëtte Lusse, lector kinderarmoede aan Hogeschool Rotterdam
- [Waarom is orde houden in de klas zo lastig?](#)
- [Nederlandse klas scoort wereldwijd slecht op discipline](#)

Muziek

- Kinderen voor kinderen [Naar school - vakantie voorbij](#)
- Don Quixhocking, 1981 [Oude school](#)
- Frederic Chopin [Prelude nr. 15 \[Regendruppels\]](#)